ทักษะการสื่อสารเพื่อสันติภาพบนฐานสัมมาวาจา : การสังเคราะห์และประยุกต์ใช้ในบริบทร่วมสมัย*

Peace Communication Skills Based on Right Speech (*Sammā-vācā*): Synthesis and Application in Contemporary Contexts

พระครูสังฆกิจดิลก อดิศักดิ์ วชิรปญฺโญ
Phrakhrusanghakitdilok Adisak Vajirapañño
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Corresponding Author's Email: wachirapunyoo@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทักษะการสื่อสารเพื่อสันติภาพ วิเคราะห์หลักสัมมาวาจาในพระพุทธศาสนากับศาสตร์การสื่อสารร่วมสมัย และสังเคราะห์พัฒนาการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างสันติภาพในระดับบุคคล องค์กร และสังคม โดยใช้การศึกษาเอกสาร และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา จากพระไตรปิฎก ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารเพื่อสันติภาพเป็นกระบวนการสื่อสารที่มุ่งสร้างความเข้าใจร่วม ความไว้วางใจ และความร่วมมือผ่านการสื่อสารอย่างมีจริยธรรม โดยมีทักษะสำคัญ ได้แก่ การฟังอย่างลึกซึ้ง การตั้งคำถามเชิงสร้างสรรค์ การสื่อสารด้วยความเห็นอกเห็นใจ การจัดการอารมณ์ การคิดเชิงวิพากษ์ และการเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นทักษะที่ได้รับการยอมรับในศาสตร์การสื่อสารและสันติศึกษาร่วมสมัย เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับหลักสัมมาวาจา พบว่า การละเว้นจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ พร้อมทั้งการกล่าววาจาที่เป็นความจริง เป็นประโยชน์ สุภาพ และเหมาะสมแก่กาลเทศะ มีความสอดคล้องกับหลักการสื่อสารเพื่อสันติภาพในด้านการสร้างความไว้วางใจ การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การลดอคติ การป้องกันความรุนแรงทางวาจา และการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ "สัมมาวาจาโมเดล" ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้สื่อสาร สาร ช่องทาง ผู้รับสาร และผลลัพธ์ ภายใต้หลักสัมมาวาจา อันนำไปสู่ผลลัพธ์สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ความเข้าใจร่วม ความร่วมมือ ความสามัคคี และความสุข องค์ความรู้ดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ในการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารในองค์กร การศึกษา การสื่อสารสาธารณะ การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล และการจัดการความขัดแย้ง เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในบริบทร่วมสมัย

คำสำคัญ: ทักษะการสื่อสาร; การสื่อสารเพื่อสันติภาพ; สัมมาวาจา

---

*Received February 11, 2026; Revised September 8, 2026; Accepted September 28, 2026

Abstract

This research article aimed to study the concepts of peace communication skills, analyze the principle of Right Speech (*Sammā-vācā*) in Buddhism alongside contemporary communication sciences, and synthesize the development of communication to enhance peace at the individual, organizational, and societal levels. The study employed documentary research and descriptive analysis, utilizing the *Tipiṭaka*, academic texts, and related domestic and international documents.

The study findings revealed that peace communication is a process aimed at fostering mutual understanding, trust, and cooperation through ethical communication. Key skills include deep listening, constructive questioning, empathic communication, emotional management, critical thinking, and mediation, all of which are widely recognized in contemporary communication sciences and peace studies. When analyzed in conjunction with the principle of Right Speech, it was found that abstaining from false speech, divisive speech, harsh speech, and idle chatter, coupled with uttering speech that is truthful, beneficial, polite, and timely, perfectly aligns with the principles of peace communication. This alignment is particularly evident in building trust, respecting human dignity, reducing prejudice, preventing verbal violence, and promoting peaceful coexistence. Furthermore, the author synthesized a new body of knowledge termed the "Right Speech Model." This model explicates the structural relationships among the core elements of communication, namely the sender, message, channel, receiver, and outcome, under the framework of Right Speech. This integration leads to four primary outcomes: mutual understanding, cooperation, harmony, and happiness. This body of knowledge can be practically applied to interpersonal communication, organizational communication, education, public communication, digital media communication, and conflict management to cultivate a culture of peace and foster sustainable social development in contemporary contexts.

Keywords: Communication Skills; Peace Communication; Right Speech

บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 กำลังก้าวเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัลที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิต การพัฒนาเศรษฐกิจ และการขับเคลื่อนสังคม เครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ทำให้การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และความคิดเห็นสามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ไร้ข้อ จำกัดด้านเวลาและสถานที่ยากที่จะคาดเดาได้ (Serdphon, 2026) ส่งผลให้ประชาชนเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวางและมีส่วนร่วมในการสื่อสารสาธารณะมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดังกล่าวได้นำมาซึ่งความท้าทายหลายประการ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นเท็จ (Fake News) การบิดเบือนข้อมูล (Disinformation) การใช้วาทกรรมสร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) การกลั่นแกล้งบนสื่อสังคมออนไลน์ (Cyberbullying) และการแบ่งขั้วทางความคิด (Social Polarization) ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทั้งในระดับบุคคล องค์กร ชุมชน และสังคมโลก (Thanananwanich, 2025)

สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การสื่อสารมิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการถ่ายทอดข้อมูล หากยังเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถสร้างความเข้าใจหรือขยายความขัดแย้งได้ ขึ้นอยู่กับเจตนา วิธีการ และจริยธรรมของผู้สื่อสารเป็นสำคัญ

จากบริบทดังกล่าว แนวคิดเรื่อง การเสวนา (Dialogue) และ การสื่อสารเพื่อสันติภาพ (Peace Communication) จึงได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในศาสตร์ด้านการสื่อสาร การจัดการความขัดแย้ง และสันติศึกษา นักวิชาการ เช่น David Bohm, William Isaacs, Johan Galtung และ Marshall B. Rosenberg ต่างเสนอว่า การเสวนาเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมผ่านการรับฟังอย่างลึกซึ้ง (Phramaha Prawit Dhammaviro (2025) reviewed Bohm's On Dialogue) การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และการแสวงหาทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ ขณะที่การสื่อสารเพื่อสันติภาพมุ่งใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการลดความรุนแรง สร้างความไว้วางใจ และพัฒนาความร่วมมือในสังคม (Chanakan, Khainunna and Kuyai, 2018) แนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับและนำไปประยุกต์ใช้ในหลายประเทศเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งสันติภาพ เมื่อพิจารณางานวิชาการที่เกี่ยวข้อง พบว่า แม้จะมีการศึกษาด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่อง แต่การศึกษาที่บูรณาการหลักสัมมาวาจากับทักษะการสื่อสารเพื่อสันติภาพ ในลักษณะของกรอบแนวคิดเชิงวิชาการที่เป็นระบบยังมีอยู่ค่อนข้างจำกัด จึงยังมีช่องว่างขององค์ความรู้ที่ควรได้รับการศึกษาและสังเคราะห์เพิ่มเติม

ในมิติของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงวางหลักการสื่อสารที่มีคุณค่าทั้งในด้านจริยธรรมและการพัฒนามนุษย์ผ่านหลัก สัมมาวาจา ซึ่งเป็นองค์ประกอบประการที่สี่ของอริยมรรคมีองค์ 8 โดยทรงเน้นการละเว้นจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ (Thai Tripitakas: 10/402/334) พร้อมทั้งส่งเสริมการกล่าววาจาที่เป็นความจริง เป็นประโยชน์ สุภาพ และเหมาะสมแก่กาลเทศะ ดังปรากฏในอภัยราชกุมารสูตร (Thai Tripitakas: 13/83-87/84-89) หลักสัมมาวาจาจึงมิได้เป็นเพียงข้อปฏิบัติทางศีลธรรม หากยังเป็นกรอบจริยธรรมของการสื่อสารที่สอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารเพื่อสันติภาพในระดับสากล ทั้งในด้านการสร้างความไว้วางใจ การลดอคติ การเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่น และการป้องกันความรุนแรงทางวาจา อันเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนจึงมุ่งศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อสันติภาพ พร้อมทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์การบูรณาการหลักสัมมาวาจากับศาสตร์การสื่อสารร่วมสมัย โดยอาศัยการศึกษาจากพระไตรปิฎก ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่ออธิบายความหมาย องค์ประกอบ และทักษะสำคัญของการเสวนา ตลอดจนเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่สามารถประยุกต์ใช้ในการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารในองค์กร การศึกษา การสื่อสารสาธารณะ และการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพอย่างยั่งยืน ทั้งยังเป็นการขยายองค์ความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพในมิติของพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานในการศึกษาวิจัยและการประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมร่วมสมัยต่อไป

ความหมายของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ

ความหมายของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ

การสื่อสารเพื่อสันติภาพ เป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาควบคู่กับศาสตร์ด้านสันติศึกษา การจัดการความขัดแย้ง และการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อว่าการสื่อสารมิใช่เป็นเพียงกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลหรือความคิดเห็น หากแต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่ม และสังคม การสื่อสารที่มีคุณภาพจึงสามารถป้องกัน ลด และคลี่คลาย

ความขัดแย้งได้ ขณะเดียวกัน หากขาดความรับผิดชอบและจริยธรรม การสื่อสารก็อาจกลายเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกแยก ความเกลียดชัง และความรุนแรงในสังคม (Thanyasiri, Thorkaew and Sridee, 2021)

ในระดับสากล UNESCO อธิบายว่า การสื่อสารเพื่อสันติภาพเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยใช้การสื่อสารอย่างรับผิดชอบเพื่อสนับสนุนการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพ อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (UNESCO, 1978)

ด้าน Johan Galtung ผู้บุกเบิกศาสตร์สันติศึกษา เห็นว่า การสื่อสารเพื่อสันติภาพเป็นกระบวนการที่ช่วยลดความรุนแรงทั้งทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ผ่านการสร้างความเข้าใจ การยอมรับความแตกต่าง และการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งให้กลายเป็นความร่วมมือ เขาชี้ว่าการสื่อสารที่สร้างสันติภาพต้องมุ่งค้นหาสาเหตุของปัญหา เปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วม และสนับสนุนการแสวงหาทางออกที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย (Galtung, 1969)

ในมิติของการสื่อสารระหว่างบุคคล Marshall B. Rosenberg เสนอแนวคิดการสื่อสารอย่างไม่ใช้ความรุนแรง โดยอธิบายว่าการสื่อสารที่นำไปสู่สันติภาพควรตั้งอยู่บนการสังเกตข้อเท็จจริงโดยปราศจากอคติ การตระหนักรู้ถึงความรู้สึกและความต้องการของทั้งตนเองและผู้อื่น ตลอดจนการใช้ภาษาที่สะท้อนความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจ แทนการกล่าวโทษ การตำหนิ หรือการตัดสิน ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สื่อสาร (Rosenberg, 2015)

สำหรับบริบทของประเทศไทย พระเมธีวัชรบัณฑิต อธิบายว่า การสื่อสารเพื่อสันติภาพเป็นกระบวนการสื่อสารที่มุ่งสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยอาศัยการรับฟังอย่างลึกซึ้ง การเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่น และการใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มากกว่าการใช้อำนาจหรือความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2018) ขณะที่ พระไพศาล วิสาโล เห็นว่า การสื่อสารอย่างสันติต้องเริ่มจากการมีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง และเปิดใจรับฟังผู้อื่น เพราะเมื่อผู้สื่อสารมีสติและเมตตา วาจาที่ใช้ย่อมไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนหรือสร้างความแตกแยก แต่จะนำไปสู่ความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน (Phra Paisal Visalo, n.d.) การสื่อสารเป็นกลไกสำคัญในการสร้าง "ปัญญาร่วม" ของสังคม โดยการเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันเรียนรู้ จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและนำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างสันติและยั่งยืน (Nilakot et al., 2024)

จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ สามารถสรุปได้ว่า การสื่อสารเพื่อสันติภาพ หมายถึง กระบวนการสื่อสารที่มุ่งสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างบุคคลและสังคม บนพื้นฐานของความจริง ความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความรับผิดชอบต่อผลกระทบของการสื่อสาร และการยอมรับความแตกต่าง โดยใช้การรับฟัง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการป้องกัน ลด และคลี่คลายความขัดแย้งด้วยสันติวิธี อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพอย่างยั่งยืน

ความหมายของการสื่อสารในมุมมองพระพุทธศาสนา

สัมมาวาจา คือ เจตนาที่งดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาที่งดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาที่งดเว้นจากการพูดคำหยาบ และเจตนาที่งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความจริง ความสุจริต และความปรารถนาดีต่อผู้อื่น (Thai Tripitakas: 10/402/335) แม้ในพระพุทธศาสนาจะไม่ปรากฏคำว่า “การเสวนา” ในความหมายตามศาสตร์การสื่อสารร่วมสมัยโดยตรง

แต่พระพุทธองค์ทรงใช้ การสนทนา (สากัจฉา) เป็นวิธีการสำคัญในการเผยแผ่พระธรรม สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง (Thai Tripitakas: 22/25/32) ตลอดจนคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างบุคคลและหมู่คณะตลอดพระชนมชีพ

การสนทนาในพระพุทธศาสนามิได้มีเป้าหมายเพื่อเอาชนะด้วยการโต้แย้ง การใช้อำนาจ หรือการบีบบังคับให้ผู้อื่นยอมรับความคิดเห็นของตน หากแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล ความเมตตา ความอดทน การรับฟังอย่างลึกซึ้ง และการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้สนทนา โดยมุ่งให้เกิดปัญญา ความเข้าใจที่ถูกต้อง และการเข้าถึงความจริงร่วมกัน อันเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายว่า การสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาต้องตั้งอยู่บนหลักสัมมาวาจา ซึ่งเป็นองค์ประกอบประการที่สี่ของอริยมรรคมีองค์ 8 อันหมายถึงการใช้วาจาที่ถูกต้องและชอบธรรม ได้แก่ การละเว้นจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ พร้อมทั้งส่งเสริมการกล่าววาจาที่เป็นความจริง เป็นประโยชน์ สุภาพ และเหมาะสมแก่กาลเทศะ วาจาลักษณะดังกล่าวมิได้มีคุณค่าเพียงในเชิงศีลธรรม หากยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความสามัคคีในสังคม (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2009)

ในทำนองเดียวกัน พระเมธีวัชรบัณฑิต (หรรษา ธมฺมหาโส) เสนอว่า การเสวนาในมิติของพุทธสันติศึกษาคือกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนสติ ปัญญา และความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ผู้เข้าร่วมต้องเปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ และมุ่งแสวงหาประโยชน์ร่วมมากกว่าการเอาชนะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับหลักสัมมาวาจาและเป็นพื้นฐานของการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีบนฐานมัชฌิมาปฏิปทา (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2018)

ขณะที่ พระไพศาล วิสาโล อธิบายว่า การสื่อสารที่นำไปสู่สันติภาพต้องเริ่มต้นจากการมีสติและการฟังอย่างลึกซึ้ง เพราะเมื่อผู้สื่อสารรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง ย่อมสามารถใช้วาจาที่เปี่ยมด้วยเมตตาและความเข้าใจ ลดการกล่าวโทษ การตัดสิน และการตอบโต้ด้วยอารมณ์ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้งในสังคม (Phra Paisal Visalo, 2020)

หลักการดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนใน อภัยราชกุมารสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ทรงวางหลักเกณฑ์ของการใช้วาจาไว้ว่า ถ้อยคำที่ควรกล่าวต้องประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ คือ เป็นความจริง เป็นประโยชน์ และเหมาะสมแก่กาลเวลา (Thai Tripitakas: 13/83-87/84-89) แม้วาจานั้นอาจไม่เป็นที่พอใจของผู้ฟัง แต่หากกล่าวด้วยเจตนาบริสุทธิ์และมุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟัง ก็สมควรกล่าว ในทางตรงกันข้าม วาจาที่ไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ หรือกล่าวโดยขาดความเหมาะสม ย่อมไม่ควรกล่าว หลักการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทั้งต่อเนื้อหาของสาร เจตนาของผู้พูด และผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารที่มีจริยธรรม

เมื่อพิจารณาในภาพรวม จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อสันติภาพในพระพุทธศาสนามีรากฐานอยู่บนหลัก สัมมาวาจา อันเป็นจริยธรรมแห่งการใช้วาจาที่มุ่งสร้างความจริง ความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความปรองดอง มากกว่าการแข่งขันหรือการเอาชนะกันด้วยถ้อยคำ การสื่อสารตามหลักสัมมาวาจาจึงเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการรับฟังอย่างมีสติ การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และการใช้เหตุผลควบคู่กับเมตตา อันนำไปสู่การลดความขัดแย้ง การสร้างความร่วมมือ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสังคม ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อสันติภาพในบริบทร่วมสมัย

สังเคราะห์ความหมาย

จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการด้านการสื่อสาร นักสันติศึกษา และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สามารถอธิบายได้ว่า การสื่อสารเพื่อสันติภาพ

เป็นกระบวนการสื่อสารที่มุ่งสร้างความเข้าใจร่วมผ่านการรับฟังอย่างลึกซึ้ง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสมอภาค และการเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยมิได้มุ่งเอาชนะหรือครอบงำความคิดเห็นของผู้อื่น แต่ให้ความสำคัญกับการแสวงหาความจริง การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างฉันทามติบนพื้นฐานของเหตุผลและความไว้วางใจ

ในมิติของพระพุทธศาสนา การสื่อสารเพื่อสันติภาพมีรากฐานอยู่บนหลัก สัมมาวาจา ซึ่งเป็นจริยธรรมแห่งการใช้วาจาที่กำหนดให้ผู้สื่อสารกล่าวความจริง ละเว้นจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ พร้อมทั้งใช้วาจาที่เป็นประโยชน์ สุภาพ และเหมาะสมแก่กาลเทศะ หลักการดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงควบคุมพฤติกรรมการพูดของปัจเจกบุคคล หากยังเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ลดอคติ ป้องกันความรุนแรงทางวาจา และส่งเสริมความเข้าใจระหว่างบุคคลและสังคม

ดังนั้น ผู้เขียนจึงสังเคราะห์ได้ว่า การสื่อสารเพื่อสันติภาพ หมายถึง กระบวนการสื่อสารที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ และประสบการณ์ บนพื้นฐานของการรับฟังอย่างลึกซึ้ง ความเคารพในศักดิ์ศรีของกันและกัน และการใช้วาจาที่ถูกต้องตามหลักสัมมาวาจา เพื่อสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือในการแสวงหาทางออกของปัญหาร่วมกัน โดยลดอคติ ความรุนแรง และความขัดแย้ง อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพในสังคมร่วมสมัย

จากการสังเคราะห์ดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า สัมมาวาจา มิได้เป็นเพียงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หากยังเป็น กรอบจริยธรรมของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ ที่สามารถบูรณาการกับศาสตร์การสื่อสารร่วมสมัยได้อย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านการพัฒนาทักษะการเสวนา การจัดการความขัดแย้ง การสื่อสารในองค์กร การสื่อสารสาธารณะ และการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งใน ระดับบุคคล องค์กร และสังคม

องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ

การสื่อสารเพื่อสันติภาพ เป็นกระบวนการสื่อสารที่มุ่งสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของบุคคลและสังคม โดยอาศัยองค์ประกอบของการสื่อสารที่ทำงานสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ นักวิชาการด้านการสื่อสารอธิบายว่า ประสิทธิผลของการสื่อสารมิได้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของสารเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้สื่อสาร สาร ช่องทาง ผู้รับสาร และผลลัพธ์ของการสื่อสาร ซึ่งล้วนส่งผลต่อการสร้างความหมายร่วมและการบรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

Harold D. Lasswell อธิบายว่า การสื่อสารสามารถวิเคราะห์ผ่านคำถามสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ใคร กล่าวอะไร ผ่านช่องทางใด ถึงใคร และเกิดผลอย่างไร ซึ่งเป็นพื้นฐานของการศึกษากระบวนการสื่อสารในเวลาต่อมา (Lasswell, 1948) ขณะที่ David K. Berlo ได้พัฒนาแบบจำลอง SMCR Model ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) (Berlo, 1960) โดยชี้ให้เห็นว่า คุณภาพของการสื่อสารขึ้นอยู่กับทักษะ ความรู้ ทัศนคติ ระบบคุณค่า และบริบททางสังคมของผู้สื่อสารและผู้รับสารร่วมกัน ส่วน Wilbur Schramm เสนอว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการสร้าง "ความเข้าใจร่วม" ผ่านประสบการณ์ร่วม ของทั้งสองฝ่าย จึงทำให้ผู้รับสารมิใช่ผู้รับข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นผู้ร่วมสร้างความหมายของสาร (Schramm, 1961)

ในบริบทของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ Johan Galtung เห็นว่า องค์ประกอบทุกส่วนของการสื่อสารควรมุ่งลดความรุนแรง ส่งเสริมความยุติธรรม และสร้างความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความร่วมมือ (Galtung, 2011) ขณะที่ UNESCO เน้นว่าการสื่อสารเพื่อสันติภาพต้องส่งเสริมการเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพ (UNESCO, 2021)

เมื่อพิจารณาร่วมกับหลักพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลัก สัมมาวาจา จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อสันติภาพมิได้มุ่งเพียงการถ่ายทอดข้อมูล หากแต่เป็นกระบวนการใช้วาจาอย่างมีสติ มีความรับผิดชอบ และคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้ฟังและสังคม ผู้สื่อสารต้องมีเจตนาบริสุทธิ์ สารต้องเป็นความจริงและเป็นประโยชน์ ช่องทางต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ ผู้รับสารต้องรับฟังด้วยปัญญา และผลลัพธ์ของการสื่อสารควรนำไปสู่ความเข้าใจ ความไว้วางใจ ความสามัคคี และการลดความขัดแย้ง อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ

1) ผู้สื่อสาร (Communicator)

นักทฤษฎีการสื่อสาร David K. Berlo อธิบายว่า ผู้สื่อสารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของกระบวนการสื่อสาร เพราะเป็นผู้กำหนดคุณภาพของสารผ่านทักษะการสื่อสาร ความรู้ ทัศนคติ ระบบคุณค่า และบริบททางวัฒนธรรม หากผู้ส่งสารขาดความน่าเชื่อถือหรือมีอคติ ย่อมส่งผลต่อประสิทธิผลของการสื่อสาร (Berlo, 1960)

ด้าน Wilbur Schramm เห็นว่าผู้สื่อสารที่ดีต้องสามารถสร้าง "ความเข้าใจร่วม" ระหว่างตนเองกับผู้รับสาร โดยอาศัยประสบการณ์ร่วมและความไว้วางใจเป็นพื้นฐาน (Schramm, 1973

ในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงเน้นว่าผู้กล่าววาจาควรเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ มีเจตนาบริสุทธิ์ และกล่าววาจาตามหลักสัมมาวาจา กล่าวคือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อ (Thai Tripitakas: 10/402/334) ดังนั้น ผู้สื่อสารเพื่อสันติภาพจึงต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต มีสติ และตระหนักถึงผลกระทบของคำพูดต่อผู้อื่น

2) สาร (Message)

Berlo (1960) อธิบายว่า สารเป็นเนื้อหาที่ผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอด ซึ่งประกอบด้วยข้อมูล ความคิด ความรู้สึก และคุณค่าที่สื่อออกไป ความชัดเจน ความถูกต้อง และการจัดลำดับเนื้อหามีผลต่อการทำความเข้าใจของผู้รับสาร

สำหรับการสื่อสารเพื่อสันติภาพ Marshall B. Rosenberg (2015) เสนอว่า เนื้อหาของสารควรหลีกเลี่ยงการกล่าวโทษ การตัดสิน และการใช้ภาษาที่สร้างความเกลียดชัง แต่ควรสะท้อนข้อเท็จจริง ความรู้สึก ความต้องการ และข้อเสนอแนะที่สร้างสรรค์

ในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ทรงวางหลักการใช้วาจาไว้ว่า วาจาที่ควรกล่าวต้องเป็น คำจริง คำที่เป็นประโยชน์ และ กล่าวในเวลาที่เหมาะสม ดังปรากฏใน อภัยราชกุมารสูตร (Thai Tripitakas: 13/83-87/84-89) หลักการดังกล่าวสะท้อนว่า "สาร" ที่ดีมิใช่เพียงถูกต้องตามข้อเท็จจริง แต่ต้องเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังและเหมาะสมกับบริบทของการสื่อสาร

3) ช่องทางการสื่อสาร (Channel)

Berlo อธิบายว่า ช่องทางการสื่อสารเป็นสื่อกลางที่ทำให้สารเดินทางจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้า สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่อดิจิทัล (Berlo, 1960)

ในยุคดิจิทัล UNESCO (2023) เห็นว่าการเลือกช่องทางที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ เพราะช่องทางแต่ละประเภทมีผลต่อความน่าเชื่อถือ ความรวดเร็ว และผลกระทบของข้อมูล ดังนั้น ผู้สื่อสารควรเลือกใช้ช่องทางที่เอื้อต่อการสร้างความเข้าใจมากกว่าการสร้างความขัดแย้ง (UNESCO, 2023)

เมื่อพิจารณาตามหลักสัมมาวาจา แม้พระพุทธศาสนาจะมิได้กล่าวถึง "ช่องทาง" ในความหมายของสื่อสมัยใหม่ แต่ทรงเน้นการใช้วาจาให้เหมาะแก่บุคคล เวลา และสถานการณ์ (Thai Tripitakas: 11/330/333) ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการเลือกช่องทางการสื่อสารในปัจจุบันได้ กล่าวคือ การเลือกใช้ช่องทางควรคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อผู้รับสารและสังคมโดยรวม

4) ผู้รับสาร (Receiver)

Schramm อธิบายว่า ผู้รับสารมิใช่ผู้รับข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นผู้ร่วมสร้างความหมายผ่านประสบการณ์ ความเชื่อ และบริบททางสังคมของตนเอง การสื่อสารจะเกิดผลเมื่อผู้รับสารเปิดใจรับฟังและสามารถตีความสารได้อย่างถูกต้อง (Schramm, 1973)

แนวคิดการเสวนาของ Bohm ยังเน้นว่าผู้รับสารควรมีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) โดยระงับอคติและเปิดโอกาสให้เข้าใจมุมมองของผู้อื่น (Bohm, 1996)

ในพระพุทธศาสนา การรับฟังธรรมอย่างมีโยนิโสมนสิการ (Thai Tripitakas: 19/69/49) คือการใคร่ครวญโดยแยบคาย ไม่ด่วนตัดสิน และใช้ปัญญาพิจารณาสาระของคำพูด ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการสื่อสารที่นำไปสู่ความเข้าใจและการลดความขัดแย้ง

5) ผลลัพธ์ของการสื่อสาร (Outcome)

นักวิชาการด้านสันติศึกษา Johan Galtung อธิบายว่า การสื่อสารเพื่อสันติภาพควรนำไปสู่การลดความรุนแรง การเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความยุติธรรมและความร่วมมือ (Galtung, 1996)

ในมุมมองของพระพุทธศาสนา ผลลัพธ์ของการใช้สัมมาวาจาคือการก่อให้เกิดความสามัคคี ความไว้วางใจ และความสงบสุข ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น พระพุทธองค์ทรงยกย่องวาจาที่นำไปสู่ประโยชน์และความเกื้อกูลว่าเป็นวาจาที่ควรกล่าว เพราะสามารถสร้างความปรองดอง ลดการเบียดเบียน และนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Thai Tripitakas: 13/83-87/84-89)

จากการศึกษาทฤษฎีการสื่อสารของ Berlo และ Schramm แนวคิดการสื่อสารเพื่อสันติภาพของ Galtung และ UNESCO ตลอดจนหลักสัมมาวาจาในพระไตรปิฎก สามารถสังเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อสันติภาพได้ 5 ประการ ได้แก่ (1) ผู้สื่อสารที่มีจริยธรรมและเจตนาบริสุทธิ์ (2) สารที่เป็นความจริง เป็นประโยชน์ และสร้างสรรค์ (3) ช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ (4) ผู้รับสารที่เปิดใจรับฟังและใช้ปัญญาในการพิจารณา และ (5) ผลลัพธ์ที่นำไปสู่ความเข้าใจ ความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งองค์ประกอบทั้งห้าประการนี้สะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารเพื่อสันติภาพมิใช่เพียงการแลกเปลี่ยนข้อมูล แต่เป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนหลักสัมมาวาจา อันเป็นรากฐานของสันติภาพทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสังคม

ทักษะของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ

การเสวนาเพื่อสันติภาพเป็นกระบวนการสื่อสารที่มุ่งสร้างความเข้าใจร่วมมากกว่าการเอาชนะกันด้วยเหตุผลหรืออำนาจ นักวิชาการด้านการสื่อสารและสันติศึกษาทั้งในและต่างประเทศต่างเห็นพ้องกันว่าความสำเร็จของการเสวนามิได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการพูดเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับทักษะในการรับฟัง การคิด การจัดการอารมณ์ และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สื่อสารด้วย ทักษะเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการลดความขัดแย้ง ส่งเสริมความไว้วางใจ และนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสัมมาวาจาในพระพุทธศาสนาที่มุ่งให้การใช้วาจาเป็นไปด้วยความจริง ความสุภาพ ความรับผิดชอบ และความเหมาะสม

ประการแรก การฟังอย่างลึกซึ้ง ถือเป็นหัวใจของการเสวนา โดย David Bohm อธิบายว่า การเสวนาจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เข้าร่วมสามารถระงับอคติ เปิดใจรับฟัง และร่วมกันสร้างความหมายจากประสบการณ์ของแต่ละฝ่าย (Bohm, 1996) ขณะที่ William Isaacs เห็นว่าการฟังอย่างลึกซึ้งเป็นการฟังเพื่อเข้าใจ มิใช่ฟังเพื่อเตรียมโต้แย้ง เพราะการฟังเช่นนี้จะช่วยให้เกิดความไว้วางใจและนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกัน (Isaacs, 1999) ในบริบทของประเทศไทย พระไพศาล วิสาโล ได้อธิบายว่าการฟังอย่างมีสติช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจทั้งถ้อยคำและความรู้สึกของคู่สนทนา ลดการตอบสนองด้วยอารมณ์ และเปิดพื้นที่ให้เกิดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ (Phra Paisal Visalo, 2020) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักสัมมาวาจาที่มุ่งให้ผู้พูดมีสติไตร่ตรองก่อนกล่าววาจาและหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความแตกแยก

นอกจากการฟังแล้ว การตั้งคำถามเชิงสร้างสรรค์ ยังเป็นทักษะสำคัญของการเสวนา เนื่องจากคำถามที่ดีสามารถเปิดโอกาสให้คู่สนทนาได้สะท้อนความคิดเห็น ความรู้สึก และประสบการณ์ของตนเอง Isaacs อธิบายว่า การตั้งคำถามที่มุ่งแสวงหาความเข้าใจจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มากกว่าการใช้คำถามเพื่อจับผิดหรือเอาชนะ ขณะที่พระเมธีวัชรบัณฑิตเสนอว่า กระบวนการเสวนาควรใช้คำถามปลายเปิดที่นำไปสู่การแสวงหาความจริงและการตัดสินใจร่วมกัน อันเป็นพื้นฐานของการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับวิธีการแสดงธรรมของพระพุทธองค์ที่ทรงใช้การถาม–ตอบเพื่อกระตุ้นให้ผู้ฟังใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเอง มิใช่เพื่อบังคับให้ยอมรับความคิดเห็นของผู้พูด

อีกทักษะหนึ่งที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางคือ การสื่อสารด้วยความเห็นอกเห็นใจ ซึ่ง Marshall B. Rosenberg อธิบายว่า การสื่อสารควรตั้งอยู่บนการเข้าใจความรู้สึกและความต้องการของทั้งตนเองและผู้อื่น โดยหลีกเลี่ยงการกล่าวโทษ การตัดสิน และการใช้ภาษาที่สร้างความรุนแรง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายเพิ่มเติมว่า การใช้วาจาตามหลักสัมมาวาจาจะต้องเป็นวาจาที่จริง มีประโยชน์ สุภาพ และกล่าวด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์ มิใช่กล่าวเพื่อทำร้ายหรือทำลายศักดิ์ศรีของผู้อื่น ดังนั้น การสื่อสารด้วยความเห็นอกเห็นใจจึงเป็นทั้งทักษะการสื่อสารและการปฏิบัติธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล

นอกจากนี้ การจัดการอารมณ์ ยังเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ Daniel Goleman อธิบายว่า ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สามารถควบคุมความโกรธ ความกลัว และอคติของตนเองได้ จึงสามารถสื่อสารด้วยเหตุผลและความเคารพต่อผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่อธิบายว่า วาจาที่ถูกต้องย่อมเกิดจากจิตที่มีสติ ไม่ถูกครอบงำด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ การฝึกควบคุมอารมณ์จึงเป็นพื้นฐานของการใช้สัมมาวาจาและการสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวัน

ในด้านการใช้เหตุผล การคิดเชิงวิพากษ์ เป็นทักษะที่ช่วยให้ผู้สื่อสารสามารถวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้าน แยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลก่อนสื่อสาร Richard Paul และ Linda Elder เห็นว่าทักษะดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่งในยุคสื่อดิจิทัล เพราะช่วยลดการเผยแพร่ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนและลดอคติในการตัดสินผู้อื่น ขณะที่พระเมธีวัชรบัณฑิตเสนอว่า การสร้างสันติภาพต้องอาศัยการใช้ปัญญาและเหตุผลในการพิจารณาปัญหาอย่างรอบด้าน ไม่ด่วนสรุปหรือยึดติดกับความคิดเห็นของตนเอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการใช้สัมมาวาจาอย่างมีความรับผิดชอบ

ประการสุดท้าย การเจรจาและการไกล่เกลี่ย เป็นทักษะที่ช่วยเปลี่ยนความขัดแย้งให้กลายเป็นความร่วมมือ Roger Fisher และ William Ury เสนอว่า การเจรจาที่มีประสิทธิภาพควรมุ่งเน้นผลประโยชน์ร่วมมากกว่าการยึดติดกับจุดยืนของแต่ละฝ่าย เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ ในประเทศไทย งานศึกษาด้านพุทธสันติวิธีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเสนอว่า การเจรจาที่ตั้งอยู่บนหลักสัมมาวาจา คือ การกล่าววาจาที่จริง สุภาพ และเป็นประโยชน์ จะช่วยสร้างความไว้วางใจ ลดความหวาดระแวง และนำไปสู่การคลี่คลายความขัดแย้งอย่างยั่งยืน

จากแนวคิดของนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศสามารถสังเคราะห์ได้ว่า ทักษะสำคัญของการเสวนาเพื่อสันติภาพประกอบด้วย การฟังอย่างลึกซึ้ง การตั้งคำถามเชิงสร้างสรรค์ การสื่อสารด้วยความเห็นอกเห็นใจ การจัดการอารมณ์ การคิดเชิงวิพากษ์ และการเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งล้วนเป็นทักษะที่เกื้อหนุนการใช้สัมมาวาจา อันเป็นการกล่าววาจาที่ตั้งอยู่บนความจริง ความสุภาพ ความรับผิดชอบ และความเหมาะสมแก่กาลเวลา เมื่อบุคคลสามารถพัฒนาทักษะเหล่านี้ควบคู่กับการปฏิบัติตามหลักสัมมาวาจา ย่อมส่งผลให้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างสันติภาพทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสังคมได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

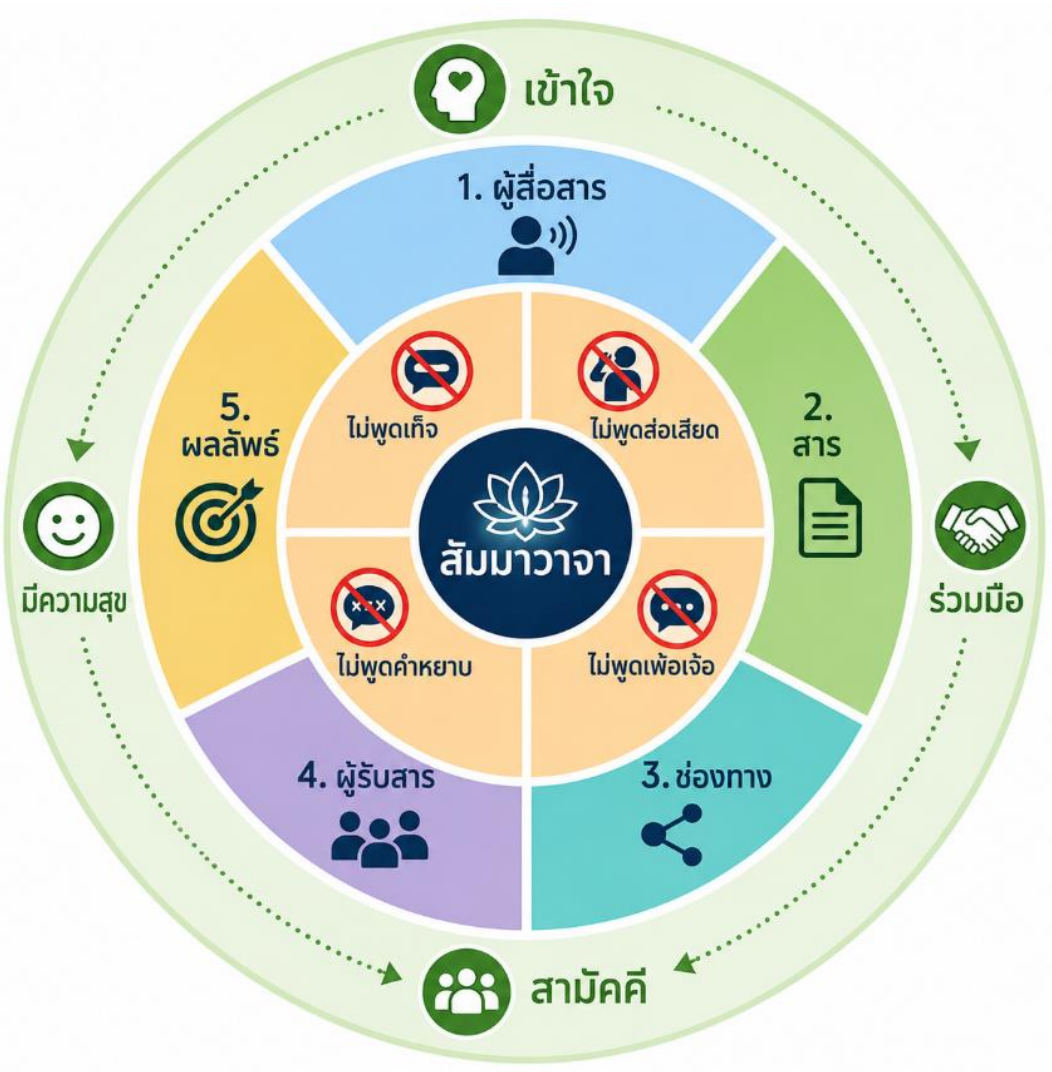

Figure 1: Sammā-vācā Model

องค์ความรู้ใหม่ภายใต้กรอบ "สัมมาวาจาโมเดล"

จากการศึกษาแนวคิดด้านการสื่อสาร ทฤษฎีสันติศึกษา และหลักสัมมาวาจาในพระพุทธศาสนา ผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ “สัมมาวาจาโมเดล” ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงศาสตร์การสื่อสารร่วมสมัยกับหลักพุทธธรรม โดยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง องค์ประกอบของ

การสื่อสาร 5 ประการ ได้แก่ (1) ผู้สื่อสาร) (2) สาร (3) ช่องทางการสื่อสาร (4) ผู้รับสาร และ (5) ผลลัพธ์ของการสื่อสาร ภายใต้การกำกับของ หลักสัมมาวาจา ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบจริยธรรมของการสื่อสาร

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและนำไปสู่สันติภาพมิได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการถ่ายทอดสารเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการที่ทุกองค์ประกอบของการสื่อสารดำเนินไปบนพื้นฐานของการกล่าววาจาที่ถูกต้อง ได้แก่ การละเว้นจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ พร้อมทั้งกล่าววาจาที่เป็นความจริง เป็นประโยชน์ สุภาพ และเหมาะสมแก่กาลเทศะ อันส่งผลให้กระบวนการสื่อสารเกิดความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ และการยอมรับซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ทักษะสำคัญของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ ได้แก่ การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) การตั้งคำถามเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Questioning) การสื่อสารด้วยความเห็นอกเห็นใจ (Empathic Communication) การจัดการอารมณ์ (Emotional Regulation) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) และการเจรจาไกล่เกลี่ย (Negotiation and Mediation) เพื่อสนับสนุนให้การสื่อสารสามารถลดความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือได้อย่างเป็นรูปธรรม กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิด 4 มิติของสันติภาพ ได้แก่

1. ความเข้าใจร่วม เกิดจากการสื่อสารบนพื้นฐานของความจริง การรับฟังอย่างลึกซึ้ง และการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง ผู้สื่อสารและผู้รับสารสามารถสร้างความหมายร่วม ลดความเข้าใจคลาดเคลื่อน และเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีสัมมาวาจาเป็นกลไกกำกับการใช้วาจาอย่างมีสติและรับผิดชอบ ส่งผลให้การสื่อสารนำไปสู่ความเข้าใจมากกว่าความขัดแย้ง

2. ความร่วมมือ เมื่อเกิดความเข้าใจร่วมแล้ว ย่อมนำไปสู่การสร้างความไว้วางใจและการทำงานร่วมกัน ผู้เกี่ยวข้องสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แสวงหาทางออกของปัญหา และตัดสินใจร่วมกันบนพื้นฐานของเหตุผลและประโยชน์ส่วนรวม ความร่วมมือที่เกิดขึ้นมิใช่จากการบังคับหรือการแข่งขัน แต่เกิดจากความสมัครใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน และความรับผิดชอบร่วมต่อเป้าหมายเดียวกัน

3. ความสามัคคี การสื่อสารที่ดำเนินไปตามหลักสัมมาวาจาช่วยลดอคติ ความแตกแยก และความรุนแรงทางวาจา พร้อมทั้งส่งเสริมความเมตตา การให้อภัย และการยอมรับความแตกต่าง จึงก่อให้เกิดความปรองดอง ความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล องค์กร และชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

4. ความสุข การสร้างความสุขทั้งในระดับบุคคลและสังคม ผู้สื่อสารเกิดความสงบทางจิตใจ ผู้รับสารรู้สึกได้รับการยอมรับและเคารพ ขณะที่องค์กรและสังคมมีบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ความปลอดภัย และการเกื้อกูลกัน ความสุขที่เกิดขึ้นจึงมิใช่เพียงความพึงพอใจชั่วคราว แต่เป็น สุขภาวะ ที่ตั้งอยู่บนคุณธรรม ความสัมพันธ์ที่ดี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อันสอดคล้องกับเป้าหมายของพระพุทธศาสนาและแนวคิดสันติศึกษา

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สัมมาวาจาโมเดล อธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของกระบวนการสื่อสารเพื่อสันติภาพ กล่าวคือ เมื่อการสื่อสารดำเนินไปภายใต้หลักสัมมาวาจา ซึ่งกำกับเจตนา วิธีการ และผลของการใช้วาจาอย่างมีคุณธรรม จะก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวก 4 ประการ ได้แก่ (1) ความเข้าใจร่วม (2) ความร่วมมือ (3) ความสามัคคี และ (4) ความสุข ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า สัมมาวาจาไม่ใช่เพียงหลักธรรมสำหรับการพูดที่ดี แต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการสื่อสาร ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสังคม

สรุป

การสื่อสารเพื่อสันติภาพเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างความเข้าใจร่วม ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างบุคคลและสังคม โดยอาศัยการสื่อสารอย่างมีจริยธรรม การเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี มากกว่าการมุ่งเอาชนะหรือครอบงำความคิดเห็นของผู้อื่น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ทักษะสำคัญของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ ได้แก่ การฟังอย่างลึกซึ้ง การตั้งคำถามเชิงสร้างสรรค์ การสื่อสารด้วยความเห็นอกเห็นใจ การจัดการอารมณ์ การคิดเชิงวิพากษ์ และการเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งล้วนเป็นทักษะที่สอดคล้องกับหลักสัมมาวาจา อันประกอบด้วยการละเว้นจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ พร้อมทั้งการกล่าววาจาที่เป็นความจริง เป็นประโยชน์ สุภาพ และเหมาะสมแก่กาลเทศะ หลักการดังกล่าวมิได้เป็นเพียงข้อปฏิบัติทางศีลธรรม แต่ยังเป็นกรอบจริยธรรมที่กำกับผู้สื่อสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร และผลลัพธ์ของการสื่อสารให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้น สรุปได้ว่า หลักสัมมาวาจาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อสันติภาพ เพราะเป็นหลักธรรมที่บูรณาการมิติด้านคุณธรรม จริยธรรม และทักษะการสื่อสารเข้าไว้ด้วยกันอย่างสมดุล องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรด้านการสื่อสารและสันติศึกษา การพัฒนาศักยภาพผู้นำและบุคลากรในองค์กร การจัดการความขัดแย้ง การสื่อสารสาธารณะ ตลอดจนการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในบริบทของโลกยุคปัจจุบัน

References

Berlo, D. K. (1960). *The Process of Communication: An Introduction to Theory and Practice*. New York, NY: Holt, Rinehart and Winston.

Bohm, D. (1996). *On Dialogue*. London, England: Routledge.

Chanakan, P., Khainunna, P., & Kuyai, K. (2018). Peace Communication: Concepts and Proposals for Curriculum Design at the Graduate Level, Faculty of Communication Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus. *Academic Services Journal, Prince of Songkla University*, 29(2), 149–158.

Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167–191.

Galtung, J. (2011). Peace, Positive and Negative. In D. J. Christie (Ed.), *The Encyclopedia of Peace Psychology*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell.

Isaacs, W. (1999). *Dialogue and the Art of Thinking Together*. New York, NY: Currency.

Lasswell, H. D. (1948). The Structure and Function of Communication in Society. In L. Bryson (Ed.), *The Communication of Ideas* (pp. 37–51). New York, NY: Harper & Row.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Nilakot, R., et al. (2024). Knowledge Management and Empowerment of Learning Communities Based on Buddhist Principles: The Perspective of Sappurisadhamma. *Journal of Educational Innovation and Technology Research*, 2(3), 1–11.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2009). *Buddhadhamma*. (Rev. and expanded ed., 11th ed.). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Phra Paisal Visalo. (2020). *Practicing Mindfulness through Suffering*. Retrieved July 16, 2026, from https://pagoda.or.th/aj-visalo/2020-10-23-12-52-10.html

Phramaha Hansa Dhammahaso. (2018). *Buddhist Peaceful Means: Integrating Principles and Conflict Management Tools.* (2nd ed.). Bangkok: Prayoon Sarn Thai Printing Partnership.

Phramaha Prawit Dhammaviro (Boontem). (2025). Book Review: *On Dialogue* by David Bohm. *Pimoltham Research Institute Journal*, 12(2), 335–342.

Rosenberg, M. B. (2015). *Nonviolent Communication: A Language of Life*. (3rd ed.). Encinitas, CA: PuddleDancer Press.

Schramm, W. (1961). How Communication Works. In W. Schramm (Ed.), *The Process and Effects of Mass Communication* (pp. 3–26). Urbana, IL: University of Illinois Press.

Serdphon, Y. (2026). Adaptation of Local Communities toward the Digital Society: A Transformation Process toward Sustainable Community Strength. *Khuang Phaya Journal*, 20(1), 60–74.

Thanananwanich, T. (2025). Public Administration in the Digital Era: Approaches and Challenges. *Journal of Buddhist Innovation and Management*, 8(4), 300–303.

UNESCO. (1978). *Declaration on Fundamental Principles concerning the Contribution of the Mass Media to Strengthening Peace and International Understanding, to the Promotion of Human Rights and to Countering Racialism, Apartheid and Incitement to War*. Paris, France: UNESCO.

UNESCO. (2021). *Culture for Dialogue and Peace*. Paris, France: UNESCO.

UNESCO. (2023). *Social Media 4 Peace: Local Lessons for Global Practices*. Paris, France: UNESCO.

Thanyasiri, D., Thorkaew, W., & Sridee, S. (2021). Communication for Reconciliation under the Buriram Santisuk Kao Dee Project. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(1), 73–81.